

ОБРАЗИ НА НАСЛЕДСТВОТО В ОРЯХОВО

Николай Ненов

Регионален исторически музей – Русе

Представителни части от градовете, храмове, гари или пристанища, места за срещи, обществени сгради и паметници, често акумулират в себе си знание и памет за събития или всекидневен живот, които ги превръщат в маркери за визуална памет за местната общност. В края на XIX век пощенските картички се обособяват като нов вид медия, която опосредства избора на представителни елементи от градската среда и налага едни или други забележителности за своеобразно лице на града. В едни от първите картички от Оряхово се използват комбинации от конкретни изображения и общи планове: „Горната част на Оряхово“, „Казармите“, „Срещу площада“, тъй като явно все още градът няма характерна физиономия.

В началото присъства **Пристанището**, вероятно като една от най-значимите точки от живота на града, който се развива и заради местоположението на река Дунав. И днес това е важен обект, допълнен с линията на Ферибота Оряхово-Бекет.

За началото на XX век повсеместно в българските земи е било важно да се покаже европейски облик на града, поради което **къщи от ул. „Княжеска“** в Оряхово стават един от сюжетите в обръщение. Това са двуетажни сгради с

мази-складове и търговски площи на първите етажи, както и жилищни на вторите. Днес в част от тях има кафенета и ресторанти и макар да не са в особено добро състояние, те са част от образите на града.

Паметникът на свободата, със статуя създадена от Арнолдо Дзоки, посветен на румънските воители, освободили града в хода на Руско-турската война, също присъства на пощенски картички, тъй като е част от местната и националната история.

В периода между двете световни войни се появяват няколко сгради в стил Модерн, които ярко се отличават от останалите архитектурни изяви. Затова присъствието на **Читалището, Ловния дом и хижа Есперанто** са запомнящи се елементи в градската тъкан и мястото им сред образите по картичките е очаквано.

Националният конгрес на есперантистите, дал име на големия остров до Орляково, е част от местните събития, които издигат топоса в престижната сфера. И във времето на социализма остров „Есперанто“ е част от градските забавления за свободно време – с дунавските плажове, хижа „Есперанто“, разходки с лодка и празненства от типа „Нептунова вечер“ – формат на забавление, наложил се повсеместно в градовете по течението на река Дунав. Едва от това време се появява и пощенска картичка с изображение на „Камъка“, част от старобългарска крепост.

Образите от старите пощенски картички представят развитието на града в неговата естественост и нормалност, в съзвучие с развитието на страната и нейните институции – армия, училище, местни власти, и икономика – чрез образа на пристанището. Появата на места за свободно време и забавления – хижа, ловен дом, читалище в периода между двете световни войни, показват културните трансформации, остойносттаването на всекидневните практики и утвърждаването на ценността на градския начин на живот.

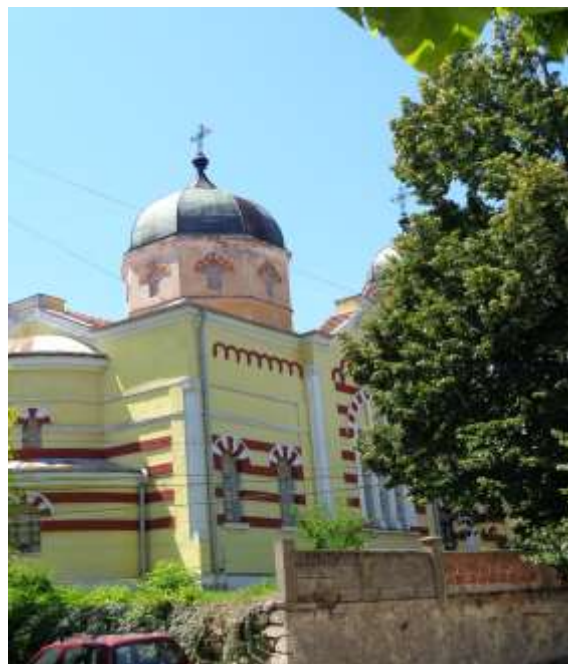
Настоящият текст бе предизвикан от фотосесия, направена от Росен Р. Малчев, д.ф.н., по време на теренното етнографско проучване на рибарската общност в Оряхово през лятото на 2019 г. По време на престоя ни в града всеки един от участниците е фотодокументирал отделни елементи от проучването – разговор със събеседници, приготвяне на рибена саламура, места на памет, архитектура. Но най-пълен фоторазказ е създал Росен Малчев, който, явно воден от своя изследователски нюх, е документирал елементи от градската тъкан, паметни плочи и паметници, знакови експонати в музея, като така е описал разнообразни форми на местни наследства.

Като се подчиним на хронологията, ще започнем със старата **църква „Свети Георги“**, построена през 1837 г. Кадърът на Росен Малчев е хванал основния обем на църквата и нейния купол, а вдясно от него е **Стълбът** – желязно съоръжение за високоволтов пренос на електричество от Атомната централа в Козлодуй за Румъния, който е част от

местното разказване за града и близкото минало.

Църквата „Успение Богородично“ е построена през 1911 г. и отразява икономическото развитие на града. Голямата камбана от този храм, казват, се чувала в Бекет и околните села.

Етнографски музей с кът за работа с деца.

Като пристанище на Дунав градът бързо се преобразява след Освобождението, поради което големи части от османския град не са съхранени. Във времето на социализма се запазва част от Старата чаршия, която днес включва

В близост са разположени две паметни плочи от мрамор - едната е посветена на четирима души от **Оряховския революционен комитет** и двама **Ботеви четници**, а другата на **Васил Левски**, който отседнал тук на път за Букурещ.

Паметникът на свободата, познат и като „румънската кралица“, отбелязва освобождението на града от румънски войски в бойните действия по време на Руско-турската война от 1877-1878 г. Автор на статуята е флорентинският скулптор Арнолдо Дзоки. Паметникът е открит през 1903 г. През 1913 г., по време на Междусъюзническата война, статуята е свалена и заровена край казармите, за да не я вземат румънските окупатори. Фигурата е открита в края на 50-те години и през май 1960 г. паметникът е възстановен. През 1997 г. по повод 120 г. от Освобождението паметникът се премества в центъра, на площад „Дико Илиев“, като така заема основно място сред символите на града. Надписът на постамента „На румънските войни освободители – с признателност“ е изписан и на румънски език.

Паметната плоча на Филип Симидов на входа на историческия музей посочва неговата къща. Този възрожденски деятел е уважаван в Оряхово, Търново и Русе. Филип Симидов е участник в четата на Филип Тотю, в Сръбско-турската война от 1876 г. и в Руско-турската война след това. Той основава в Русе Първа химическа фабрика през 1898 г. Съставител и автор на списание "Поборник-опълченец", издание, което създава едни от първите героични биографии на революционерите и събира множество свидетелства, спомени и фотографии. Костите му са в Пантеона на възрожденците в Русе.

В близост е и паметната плоча на **създателя на музея в Оряхово Никола Коцев**.

Два експоната от музея са често срещани образи на наследството – **мраморен кръст**, обрасъл с дъбови клонки, листа и жълъди, и мраморна **статуя на добрия пастир**. И двата артефакта са от 4 век сл. Хр. и представят раннохристиянското изкуство в някогашните антични крепости, част от Дунавския римски Лимес.

Отново в музея откриваме свалена от първоначалното ѝ място мраморна плоча, посветена на участници в т.нар. Септемврийско въстание, организирано от комунистическата партия през 1923 г.

На **Септемврийските бунтове** е посветен и каменен мемориал, който доминира над града, поставен на хълма при Ловната хижа. Противоречивата му съдба е белязана от остатъци от четири нужника, които са разположени северно от мемориала, в непосредствена близост. Те са видими и разпознаваеми, при което присъствието им буди недоумение в контекста на някогашните пищни церемонии във времето на комунизма.

Отново в центъра на града е разположен величествен паметник на родения в Оряхово **Тодор Паница** – виден деец на ВМРО, който след Първата световна война сътрудничи на комунистите и съветското разузнаване, съдейства за организацията на Септемврийските бунтове от 1923 г. и заема антибългарски позиции в емиграция.

В близост е разположен далеч по-скромен **паметник на загиналите във Втората световна война**, който съдържа капсула с пръст от братските могили по бойния път на българската армия, положена през 1985 г. Увенчан е с каменен лъв. Добавена е каменна плоча с надпис: „В памет на гражданите на Оряхово, загинали във войните, защитавайки родината“. По този начин мемориалът разширява своите функции и влиза в употреба при всички държавни

празници и официални церемонии на почит.

Паметна плоча от мрамор припомня за видния гражданин на Оряхово – **писателя Михаил Кремен**, който оставя обвързано името си с мемоарно-документалната книга „Романът за Яворов“.

Върху варовиков къс с изсечен шаблонен образ на комунистическия лидер **Георги Димитров** като възрастен, е монтирана плоча, която припомня за реч, изнесена пред негови съпартийци през 1911 г.

Каменна плоча с надпис „**681 г. основана българската държава**“ е останала от някогашния кът, посветен на 1300 г. България – мащабна програма за консолидиране на нацията във времето на комунизма. Недоумение буди контурната карта, която представя Аспарухова България само южно от Дунав.

Част от програмата „1300 г. България“ са специално организирани събития, посветени на възпитанието на младежта, организирани от **Людмила Живкова**, дъщеря на комунистическия и държавен лидер Тодор Живков. Нейното име носи и днес общинският детски комплекс в Оряхово.

В централната градска част все още стоят множество незабележими **символи на времето на комунизма**, като старото название на днешния площад „Дико Илиев“ – „Ленин“.

Каменна чешма в долната част на града, с надпис „9.IX.1944 – 9.IX.1984“, пресъхнала.

Като част от формите за реабилитация от забравата стои паметна плоча, посветена на **жертвите на комунизма** – Цвети Савчев Иванов, погубен в лагера Белене, 1950 г.

В новата **къща-музей**, посветена на градското всекидневие и Дико Илиев, има мемориален кът в чест на популярния в миналото актьор Андрей Чапразов. Показани са лични вещи, документи, електронен часовник – българско производство, подарен от Тодор Живков, снимки, награди.

Музеят показва примерен интериор и местни вестници, от които живо се интересува етнологът Константин Рангочев, а таванското помещение е посветено на множеството местни състави – „духови музика“, които отразяват влиянието на композитора Дико Илиев. До тавана се стига по „виенска“ чугунена стълба, част от атракциите на музея и безспорен пример за европейските влияния в Оряхово.

Пред общината е разположен **фонтан**, в центъра на който ръка държи тромпет, като така отново се припомня за делото на Дико Илиев и работата му с духовите оркестри в региона.

зеленчуци, яйца, разнообразни съестни продукти, метални и дървени изделия, дрехи, обувки, топла скара, инструменти, въглища.

Пазарът на Оряхово в центъра и днес е важно място за срещи и покупка на риба,

Приготвянето на **влашка саламура** – вид рибена чорба, и нейното споделяне с приятели и гости, също представлява форма на наследството, която Росен Малчев е запечатал с камерата си.

Образите на наследството са елементи от живота на местните общности, необходими за изграждането на индивидуалност и за представяне пред свои и чужди. Те се вписват в местните форми на идентичност и в настоящето имат основополагащи функции в процеса на комуникация с миналото. Регистрираните тук от външен наблюдател елементи от местните наследства са ценностно остойностени от нашите респонденти – местата и образите присъстват устойчиво в разказите, част са от ориентирите в града, тъй като са се утвърдили като визуални маркери на памет.

Образите на наследството се формират като резултат от въздействието на националния разказ, при което местните изяви се вписват в него или утвърждават форми на оразличаване, за да се подчертае уникалността на мястото. Образи и персонажи от националната литература и история създават приобщаващи форми на идентичност към поголеми общности, докато музейните разкази имат възможността да подчертаят местния културен принос. Употребата на едни образи на наследството вместо други говори за тяхната значимост, разпознавана от наследниците на това споделено знание.

И сред посочените тук примери конструирането на образите следва националния наратив – неизменното присъствие на Левски, отбелязването на местните революционери, църквите – трезор за писмеността, както и Етнографския музей от чаршията, който показва собствено етнически форми на културно наследство. На национално ниво тези примери са приети и утвърдени, а това рефлектира върху създаването на образите на наследството в Оряхово. От своя страна локалната история се опитва да съсредоточи поглед към отделни персонажи, тъй като след преминаването на два кръстоносни похода през XV-XVI век, тук трудно може да се отбележи значимо събитие, докато отделни представители се вписват пряко в националната история, сред които не може да не отбележим композитора Дико Илиев. Комунистическата идеология също има свой значим отпечатък чрез създаване на памет за септемврийските бунтове. Примерите ни показват възможността образите на наследството в Оряхово да се разкриват в техните материални и нематериални измерения – артефакти, сгради или места, познание, умения, разкази, отношението към които не е застинало във времето, се оказват еднакво важни в процеса на валоризация. Утвърждаването на образите на наследството, като резултат от осмислянето им, създава основа за диалог между институции и общности, които конструират наследството в контекста на собственото си преживяване, въобразяване или актуални нужди. По този начин чрез общуване с наследството местните общности, в непрекъснат диалог с всички останали, създават образи, които правят споделянето на наследството не толкова визуално, колкото различимо. Динамиката в промяната на

мемориали и особено в създаването на музеи, които се опитват едновременно да покажат Античност, европейско наследство в града и поименно назовани персонажи от модерната ни история, показва как гражданите взаимодействат с миналото, за да конструират за своето настояще образи на наследството, разпознавани и приети от всички тях.

IMAGES OF THE HERITAGE IN ORYAHOVO

Nikolai Nenov

Regional museum of History – Rousse

Abstract

This text was created by a photo shoot made by Rosen R. Malchev, Dr. of Sci, during the field research of the fishing community in Oryahovo in the summer of 2019. It has documented elements of urban tissue, many slabs and monuments, significant exhibits in the museum, thus describing various forms of local heritage.

The Images of heritage are elements of the life of local communities; they are necessary for the building of individuality, as well as for presentation to your own and others. They fit into the local forms of identity and in the present have basic functions in communication process with the past. The elements of local heritage registered here are valorized by our respondents – places and images are most resilient part in stories, part of urban orientation, as they have established themselves as visual memory markers.

Keywords: images of heritage, cultural memory, monument, museum, community life.